

on suurim ja kauneim kõigest, mis Ibsen üldse on loonud. Muinaslood ja valed põimuvad siin veel viimastesse hingetõmbustesse, viimasesse jumalagajätmissesse ema ja poja vahel.

Otse selle pildi eel meelitavad Peeri lunastus ja rahusadam Solvejgi puhta ja võidutugeva armastuse näol, kuid ta aeg ei ole veel täis. Ta tormab oma kodumaalt ja oma muinasloo metsast, pooleldi spekulant, pooleldi Don Quichotte, kihavasse ellu: Marokko rannale, kõrvesse, Kairo hullumajja, ulgumerele, kuni lõppeks vana, kulunud raugana jälle tee leiab kodumaale. Tung edasi ja üles jõuda, „keisriks saada“, ükskõik mil kujul, piitsutab teda ühest seiklusest teise. On juba liig hilja, kui ta taipab, et oma päevad on ära raisanud tühjätähja peale. Oma teekonna lõpul näeb ta oma elamata elu viirastusi, oma mõtteid, mis jäänud mõtlemata, sõnu, mis jäänud lausumata, pisaraid, mis jäänud nutmata, tegusid, mis tegemata. Ja miski vägi ei suudaks teda päästa suure Nöövivalaja käest, kes äpardunud inimese ümber sulatab almassiks — mitte sellepärast, et ta oli patune — „patu tegemiseks on vaja jõudu ja tõsidust“, — vaid sellepärast, et ta ei olnud miski, — kui tal ei oleks Solvejgi armastust. See armastus päästab ta. „Sest et Peeri ideaalne mina, veatuna, nagu ta jumalamõttest võrsunud, alaliselt Solvejgi südames elab“, antakse talle andeks ta tühine elu ja ta saavutab lunastuse.

*

Nagu „Brandis“ ja „Armastuse komöödias“, nii on ka „Peer Gyntis“ asetatud küsimus inimese ja „isiku“ elu ülesandest: kuid teemaks ei ole siin mitte selle ülesande teostamine, nagu „Brandis“ ja „Armastuse komöödias“, vaid püüd sellest kõrvale põigata, sellest mööda hii- lida, — mitte kindel vankumatu minek otseteed „oma elutõe“ teostamisele, vaid arglik ringikäik, mis ei vii edasi eesmärgi poole, vaid ainult keerutab ringi, tuues lõppeks tagasi sinna, kust oleks pidanud algama.

Täita oma elu ülesannet, tähendab — saada „iseendaks“. „Ole mis tahes, aga ole seda täielikult,“ jutlustab Brand. Peer Gynt ei taha ega suuda seda. Ta on „ei see ega teine“.

Piitsutades „Brandis“ nõrka ja kõhetut tahet, seab Ibsen seal sellele vastu ta vastandi. Näib, et „Brandiga“ Ibsen tahtis öelda oma lugejaile: „Vaadake, see siin on tõeline tugeva tahtega isik; silmitsege teda hoolega ja õppige häbenema, et ise olete tahtjõuetud ja palgetud“. „Peer Gyntis“ ta kujutab juba tahtjõuetust ennast: toob ta varjulisest metsanurgast jumala päikese ette ja koorib paljaks, nagu Peer Gynt koorib sibula; teiste sõnadega, „Brandis“ on kujutatud see, mis Ibseni arvates puudub ta kaasmaalastel, „Peer Gyntis“ see, mis on nende suurim viga ja pahe.

Kuid Ibseni suurus seisabki selles, et ka siin ta kangelane ei ole ometi jäänud mingiks kitsaks rahvuslikuks tüübiks, vaid on saanud üldinimlikuks kujuk, mis tuttavana ja omasena tundub ka väljaspool Norrat. Sellaseid iseloomutuid fantasööre, kes endile elus ei leia õiget paika, on igal pool. Kõikjal leidub pööraselt palju mehi ja naisi, kes on vaimustatud kõrgetest aadetest, kuid kes nende teostamiseks ei jaks liigutada sõrme; nende tahe on jõuetu, nende energia halvatud; nad ei suuda tegutseda ja nad põgenevad tõelikkuse eest. „Mõtelda seda, soovida seda, tahta... kuid — teha?“

„Ei, seda ma ei mõista“ sõnavad ühes Peer Gyntiga miljonid poolikud, palgetud inimesed, kuni jõuavad Nöövivalaja kätte, kes nad jälle ümber sulatab almassiks.